

In the article the legal nature of property relations of the spouses during the Roman Empire, the dependence of features of the legal adjusting of property relations of the type of marriage in which the spouses were, property institutions within the limits of family law as a dowry and gift premarital are analyzed and found their legal regime.

Keywords: property relations between spouses, marriage of male power, male power without marriage, dowry, premarital gift.

Парута Ю.І.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЧЛЕНСЬКИХ ВНЕСКІВ У ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ ЗІ СТАТУСОМ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

УДК. 346.19, 347.471.01

Членські внески є одними з основних джерел формування майна непідприємницьких товариств та, зокрема, громадських об'єднань зі статусом юридичної особи (надалі – громадське об'єднання). Зважаючи на значну їх роль при формуванні майна громадських об'єднань, проблеми внесення членських внесків є особливо актуальними та потребують належного правового забезпечення. Разом з тим нормативно – правове регулювання членських внесків вичерпується лише згадкою про них при характеристиці власності громадського об'єднання. А з аналізу ст. 11 Закону України «Про громадські об'єднання» (надалі – ЗУ «Про громадські об'єднання») можна зробити висновок, що положення про членські внески повинні знайти своє закріплення в Статуті в тих пунктах, які передбачають порядок набуття та припинення членства, права та обов'язки членів, джерела надходження коштів та іншого майна. Власне, така позиція простежується і в Рекомендаціях щодо розробки статутів громадських об'єднань, які передбачають обов'язок сплати членських внесків [1]. Однак видається, що такого нормативного врегулювання недостатньо.

Основні риси сплати членських внесків визначаються в Статуті, а також спостерігається практика прийняття спеціальних положень щодо сплати членських внесків [2, 3] та навіть укладення договорів про їх сплату [4]. Характерним для таких внутрішніх

актів є повна свобода локальної правотворчості, що в деяких випадках призводить до порушень прав та свобод. Це пов'язано з тим, що такі положення не завжди побудовані з дотриманням норм чинного законодавства. Окрім того, з аналізу судової практики очевидно, що суди неоднозначно застосовують норми законодавства, які стосуються проблем членських внесків. Так, в одних випадках застосовується Закон України «Про кооперацію» [5], а в інших спростовується можливість його застосування [6].

У законодавстві не вирішуються питання правових наслідків несплати членських внесків та можливості примусової їх сплати. А це, вважаємо, вкрай важливо, тому що існують випадки стягнення з членів громадських об'єднань досить таки значних коштів за заборгованістю щодо сплати членських внесків [5].

Усе вищезазначене наводить на думку, що основні положення правового режиму членських внесків громадських об'єднань є актуальними та обумовлюють необхідність відповідних наукових досліджень. Так, зокрема щодо непідприємницьких товариств, їх уже здійснювали Алєнкіна Н. Б., Зеліско А. В., Кучеренко І. М., Менджул М. В., Філатова Ю. В., Чепурнов В. О., Шашкова О. В. та ін. Однак не проводилися наукові розвідки щодо правового режиму членських внесків членів громадських об'єднань. Тому в межах окресленої статті здійснюється спроба дослідити правовий режим таких членських внесків.

До моменту набрання чинності ЗУ «Про громадські об'єднання» в засобах масової інформації була розгорнута активна кампанія з його дискредитації. Зокрема, поширювалася недостовірна інформація про основні норми Закону та його призначення. Така ситуація не залишилася поза увагою розробників Закону, тому фахівцями Українського національного центру політичних досліджень (одні з розробників Закону) було підготовлено аналіз найчастіше поширюваної недостовірної інформації про Закон та відповідні роз'яснення. Одним із аспектів такої неправдивої інформації постало питання членських внесків. Так, поширювалися відомості про те, що за раніше чинного Закону «Про об'єднання громадян» наявність членських внесків була ключовою

для отримання статусу неприбутковості, а внаслідок вступу в дію нового Закону громадські об'єднання, які отримують членські внески автоматично, стають прибутковими і будуть залишатися такими до перереєстрації; Закон не передбачає права отримувати членські внески та вводить податок на дохід від членських внесків. Ця дезінформація була спростована, а відтак у поясненнях Українського національного центру політичних досліджень зазначили, що членські внески ніколи не були визначальними для отримання статусу неприбутковості, а самі критерії отримання такого статусу не визначалися Законом «Про об'єднання громадян»; новий Закон передбачає можливість отримання членських внесків, що законодавчо підтверджується ст. 24 ЗУ «Про громадські об'єднання». Що ж до їх оподаткування, то звільнення від нього передбачено ст. 157 Податкового кодексу України (надалі – ПКУ) та наказом Державної податкової адміністрації № 37 від 24. 01. 2011 року, а ці стаття та наказ не зазнали жодних змін у частині оподаткування членських внесків із моменту їх вступу в дію [7]. Отже, можна стверджувати, що правовий режим членських внесків з питань сплати, оподаткування та неприбутковості не зазнав істотних змін.

Однак зважаючи на останні нововведення, які відбулися в чинному законодавстві щодо громадських об'єднань, змінилося саме розуміння поняття «громадське об'єднання» та їх видів. Тому для уникнення непорозумінь у правовій термінології вважаємо доцільним закріпити у ПКУ, що усі громадські об'єднання є неприбутковими, оскільки поки що в ньому такими визначено тільки деякі їх види. Варто додати й те, що види громадських об'єднань у ПКУ розміщені хаотично, а відповідно при визначенні доходів, котрі не оподатковуються, вони визначається по-різному. Так, наприклад, ст. 157. 3 ПКУ визначено, які доходи благодійних організацій, політичних партій, творчих спілок тощо звільняються від оподаткування. Проте немає згадки, що від оподаткування звільняються членські внески, а уже при перерахуванні доходів, які не оподатковуються серед професійних спілок, закріплено, що від оподаткування звільняються доходи, отримані у вигляді вступних, членських та цільових внесків. З цього приводу влуч-

ною є наукова позиція Менджул М. В., яка пропонує закріпити в ПКУ, що доходи неприбуткових організацій, отримані у вигляді членських (вступних, цільових) внесків не оподатковуються [8, с. 192]. Тому, на нашу думку, необхідно внести зміни до чинного ПКУ, визначивши, що громадські об'єднання є неприбутковими, і закріпити для них однаковий перелік доходів, які не оподатковуються, включивши членські внески.

Відповідно до чинного законодавства, громадське об'єднання зі статусом юридичної особи для виконання своєї статутної мети має право володіти, користуватися і розпоряджатися коштами та іншим майном, яке набуто як членські внески [9]. У такій правовій нормі йдеться про членські внески саме громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, а, отже, право на отримання членських внесків громадського об'єднання без такого статусу нормативно не визначено.

Викликає науковий інтерес і питання того, що ж може виступати членським внеском. Законодавча дефініція членського внеску надається Законом України «Про кооперацію», в якому закріплено, що членський внесок – це грошовий неповоротний внесок, який періодично сплачується членом кооперативного об'єднання для забезпечення поточної діяльності кооперативного об'єднання. Тобто членський внесок у кооперативне об'єднання повинен бути грошовим, натомість вступний та цільовий можуть бути грошовими або майновими. Що ж до членських внесків у громадське об'єднання, то з аналізу ст. 24 ЗУ «Про громадські об'єднання» випливає, що ними мають бути кошти або інше майно. Проаналізуємо, що ж з цього приводу говорять дослідники проблем приватного права. Менджул М. В. стверджує, що загалом членські внески являють собою грошові кошти, які обов'язково та регулярно сплачують члени організації в порядку і в розмірах, визначених статутом, та які складають частину доходів громадської організації [8, с. 191]. Вважаємо за потрібне навести визначення членських внесків із прив'язкою до такого виду громадського об'єднання як політична партія. Так, Філатова Н. Ю. вважає, що членські внески політичної партії – це фіксована сума, визначена

локальними внутрішніми актами політичної партії (як правило, статутом), яка сплачується членом партії у зв'язку з вступом у партію (вступні членські внески) та/або в подальшому після такого вступу з певною періодичністю [10, с. 175]. Очевидно, що серед теоретиків цивільного права поширена думка про те, що членські внески сплачуються в грошовій формі, але, наприклад, у Статуті громадської організації «Об'єднання «Київське товариство незалежних шанувальників пива» закріплено, що членські внески можуть бути внесені у вигляді зразків оригінального пива високого гатунку [11], а в Статуті громадської організації «Асоціація кролівників України» визначено, що вступні та членські внески можуть прийматися в грошовій та майновій формі [12]. Отже, членські внески до громадського об'єднання можуть вноситися не тільки в грошовому, але й у майновому еквіваленті. Та навіть більше: членським внеском може бути і творча ідея, що відображено в Статуті Всеукраїнської громадської організації «Союз рятівників» [13], і цінні папери, як передбачено Статутом громадської спілки «Всеукраїнський геологічний союз» [14]. Цілком зрозуміло, що членські внески до громадського об'єднання можуть вноситися в найрізноманітніших формах. Тому вважаємо, що членськими внесками повинні визнаватися ті самі об'єкти, які вправі бути вкладом до господарського товариства, а саме: гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку.

Питання про розмір та порядок сплати членських внесків вирішується самостійно керівними органами громадського об'єднання на рівні Статуту або ж спеціальних положень про членські внески, а також у деяких випадках у договорі. Характерним для членських внесків є те, що члени громадського об'єднання можуть звільнитися від їх сплати і можуть встановлюватися певні пільги щодо їх сплати, наприклад, розстрочка, відстрочка, зменшення розміру членських внесків [2]. Окрім того, в деяких статутах закріплюється, що оплата вступних та членських внесків не є обов'язковою умовою для вступу та членства в громадській організації [13]. З цього випливає, що встановлення обов'язку щодо

сплати членських внесків громадського об'єднання не є обов'язковим. Інша ситуація із членами споживчого товариства, які, як зазначає Зеліско А. В., для виникнення в них членства в такому товаристві повинні сплатити передбачені законом внески [15, с. 63].

Також необхідно зупинити свою увагу на видах членських внесків. З цього приводу потрібно проаналізувати локальні акти щодо їх діяльності. Дослідивши їх, можна стверджувати, що вони можуть бути вступними, членськими, цільовими та додатковими (найменування внесків можуть змінюватися). З використанням Положення про внески до асоціації кредитних спілок України наведено визначення цих внесків. Так, Положенням передбачається, що вступний внесок – це разовий обов'язковий внесок засновника або члена асоціації, який сплачується при вступі до неї; членський внесок – це періодичний обов'язковий внесок, що сплачується членами асоціації; цільовий внесок – це разовий або періодичний обов'язковий внесок, який сплачується членами асоціації за цільовим призначенням для вирішення конкретних завдань, передбачених Статутом, у тому числі для фінансування певних програм; додатковий членський внесок – це разовий або періодичний необов'язковий внесок. Порядок, розмір та умови сплати внесків також визначаються вищенаведеним Положенням [3]. Хочемо додати, що сплата усіх цих внесків не є притаманною для кожного громадського об'єднання, оскільки статутами останніх та положеннями щодо сплати членських внесків не завжди передбачаються такі їхні види. Зазвичай характерними для громадських об'єднань є вступні та членські внески, а от цільові та додаткові встановлюються не у всіх громадських об'єднаннях. Разом з тим потрібно зазначити, що поняття «членські внески» вживається як родове та спеціальне. Це спричиняє невизначеність у правовій термінології, оскільки виходить, що членські внески бувають членськими. Для того щоб цього уникнути, вважаємо за необхідне використовувати поняття «членські внески» як родове, а поняття «членські внески», що вживається як спеціальне, замінити на регулярні. Власне такий варіант обрав і законодавець,

який оперує поняттям «членські внески», не уточнюючи його видів, цим самим надаючи громадським об'єднанням свободу локальної правотворчості. Ще одним варіантом може бути використання поняття «внески» без приставки членські, так, як у вище аналізованому Положенні.

Найбільш дискусійним, на нашу думку, є питання відповідальності за несплату членських внесків. Дослідники одностайні в тому, що за несплату члена такого об'єднання може бути виключено із нього, але щодо того, чи може стягуватися членський внесок у примусовому порядку, єдність відсутня. Так, Кучеренко І. М. зазначає, що учасники не мають визначених законом об'єктів права власності та прав на майно таких непідприємницьких товариств, не несуть відповідальності за їх зобов'язаннями, та додає, що їх члени не зобов'язані брати майнової участі у діяльності таких непідприємницьких товариств, а встановлення деякими законодавчими актами та статутами цих товариств обов'язку їх членів сплачувати членські внески не надає права товариству вимагати їх сплати [16, с. 277]. Аленкіна Н. Б. вважає, що сплата членських внесків не заснована на цивільно – правовому зобов'язанні, а відповідно позов про їх стягнення є неможливим [17, с. 106]. Абсолютно протилежну позицію висловлює Шашкова О. В., на думку якої, член громадського об'єднання, добровільно вступаючи в нього, бере на себе обов'язок зі сплати всіх внесків, передбачених статутом, а таке волевиявлення є підставою для виникнення зобов'язання, і при несплаті цих внесків об'єднання вправі звернутися до суду за захистом свого права та законного інтересу [18, с. 80]. Іншу думку висловлює Чепурнов В. О., який стверджує, що при внесенні членських внесків до благодійного товариства має місце цивільно – правовий договір приєднання [19, с. 12].

Як очевидно, в теорії цивільного права відсутній єдиний підхід щодо цього питання. Тому, щоб роз'яснити, чи можуть зобов'язати членів громадського об'єднання сплачувати членські внески, необхідно проаналізувати внутрішні документи громадського об'єднання та, крім того, звернутися до судової практики.

Положенням про членські внески Всеукраїнської громадської організації «Асоціація адвокатів України» встановлюється, що у випадку несплати щорічного членського внеску до 1 лютого членство в асоціації припиняється, але надається можливість його поновлення [2]. Статутом громадського об'єднання «Союз рятівників» визначено, що за порушення положень Статуту член такої громадської організації може бути виключений із неї [13]. Положенням про членство та членські внески Всеукраїнської громадської організації «Асоціація суб'єктів первинного фінансового моніторингу» визначається, що членство автоматично припиняється при порушенні статутних вимог щодо сплати внесків [20]. Знову ж таки однозначно вирішується питання про виключення зі складу товариства у разі несплати членських внесків.

Але залишається питання, чи можна стягнути їх у примусовому порядку. З цього приводу проаналізуємо судову практику. Так, громадська організація «Садівницьке товариство «Ельвіра» звернулося до суду з позовом про стягнення заборгованості за членськими та цільовими внесками у розмірі 94 865, 00 грн., але йому було відмовлено з тієї причини, що передбачений статутом обов'язок зі сплати членських внесків не є зобов'язанням у розумінні ст. 509 Цивільного кодексу України [6], а відтак ці внески не підлягають примусовому стягненню. Натомість Дарницький районний суд м. Києва задовольнив позов того ж таки товариства про стягнення заборгованості по сплаті членських та цільових внесків у сумі 30 400 грн., визнаючи обов'язок по сплаті внесків цивільно – правовим зобов'язанням [5].

Проаналізувавши цивільно – правову доктрину, внутрішні акти діяльності громадських об'єднань та судову практику, можна ще раз наголосити на відсутності одностайності щодо обов'язку сплати членських внесків. Ми ж вважаємо, що недопустимо стягувати з членів громадських об'єднань членські внески в примусовому порядку. На нашу думку, сплата членських внесків не є цивільно – правовим зобов'язанням. Інша справа, якщо між учасником та такою юридичною особою укладається договір про сплату членських внесків. Думається, що сплата членських внесків є

добровільною, оскільки між членом громадського об'єднання та самим громадським об'єднанням відсутній майновий зв'язок, а тому член громадського об'єднання не зобов'язаний брати майнової участі в його діяльності. На підтвердження того, що членські внески такої юридичної особи є добровільним, свідчить те, що сплата внесків не є обов'язковою умовою для членства та й, окрім того, від їх сплати можуть звільнитися певні категорії осіб.

Однак закономірно, що при виході або припиненні членства внесені членські внески не повертаються. Проте бувають і винятки, так, Статутом Всеукраїнської громадської організації «Союз рятівників» визначено, що в разі припинення членства членські та інші внески не повертаються, якщо Голова Союзу не приймає іншого рішення [13].

На підставі проведених наукових пошуків можемо стверджувати: правовий режим членських внесків щодо сплати, оподаткування та неприбутковості не зазнав істотних змін, але, зважаючи на новели законодавства щодо громадських об'єднань, необхідно внести зміни до чинного ПКУ, визначивши, що усі громадські об'єднання є неприбутковими, і закріпити для них однаковий перелік доходів, які не оподатковуються; членським внеском можуть виступати гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку; внески до громадського об'єднання бувають вступні, членські, цільові та добровільні (внутрішніми актами діяльності можуть встановлюватися й інші види та їх найменування можуть змінюватися); від сплати членських внесків можуть звільнитися певні категорії осіб, а також щодо їх сплати можуть встановлюватися пільги.

З приводу використання поняття «членські внески» необхідно зазначити, що воно вживається як родове та спеціальне. Тому для виключення плутанини в правовій термінології пропонується використовувати поняття «членські внески» тільки як родове, а поняття «членські внески», що вживається як спеціальне, замінити на регулярні.

Принципово важливим, на нашу думку, є те, що членські внески сплачуються в добровільному порядку, оскільки їх спла-

та не є цивільно – правовим зобов’язанням. Це пов’язано із тим, що між членом громадського об’єднання та самим громадським об’єднанням відсутній майновий зв’язок, а тому член громадського об’єднання не зобов’язаний брати майнової участі в його діяльності. Вважаємо, що добровільність сплати членських внесків має бути закріплена в ЗУ «Про громадські об’єднання». Це виключить ситуації неправомірного стягнення членських внесків у примусовому порядку.

1. Рекомендації щодо розробки статутів громадських об’єднань [«Рекомендовано» 07 червня 2013 року Методичною радою з питань реєстрації громадських об’єднань при Державній реєстраційній службі України] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drsu.gov.ua/show/11437>
2. Положення про членські внески Всеукраїнської громадської організації «Асоціація адвокатів України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaa.org.ua/about/polog_chlen_ynesky2011.pdf
3. Положення про внески до Всеукраїнської асоціації кредитних спілок // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/search?q=Положення+про+внески+до+Всеукраїнської+асоціації+кредитних+спілок>
4. Договір № 210/ __ - про сплату членських внесків // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: antiraider.ua/ucsp_file.php?c=4inObVmlaJOUCnWbVuzZINkhYV6oO8
5. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 21 травня 2013 року справа № 2-5229 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31406939>
6. Рішення Перемишлянського районного суду Львівської області від 11 червня 2013 року справа № 2/449/296/2013 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoscope.com/act-rishennya-2-449-296-2013-savchak-a-v-11-06-2013-spori-shho-vinikayut-iz-dogovoriv-najmu-orendi-s>
7. Соколенко Н. А. 31 січня 2013 року вступає в дію новий Закон «Про громадські об’єднання». Заява авторів Закону [Текст] / Н. А. Соколенко // – Українська правда. Блоги. – 31 грудня 2013 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/sokolenko/50e1508b5c67e/>

8. Менджул М. В. *Оподаткування доходів, отриманих невідприємницькими товариствами в Україні [Текст] / М. В. Менджул //* – Вісник Вищої ради юстиції. - № 3 (11). – 2012. – С. 185 – 196.
9. *Про громадські об'єднання: Закон України [прийнятий 22. 03. 2012 р.] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/page>*
10. *Правове регулювання некомерційних організацій в Україні : монографія [Текст] / [І. В. Спасибо-Фатєєва, В. І. Борисова, О. П. Печений та ін. ; за заг. ред. І.В.Спасибо-Фатєєвої]. – Х. : Право, 2013. – 480 с.*
11. *Статут громадської організації «Об'єднання «Київське товариство незалежних шанувальників пива // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://beer-club.kiev.ua/statut.htm>*
12. *Статут громадської організації «Асоціація кролівників України» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://a-k-u.org/ustav-2>*
13. *Статут Всеукраїнської громадської організації «Союз рятівників» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: riativnyk.org/static/images/STATUT_RIATIVNYK.doc*
14. *Статут громадської спілки «Всеукраїнський геологічний союз» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vgs.org.ua/index.php/diyalnist>*
15. Зеліско А. В. *Правовий статус споживчих товариств: монографія [Текст] // Алла Володимирівна Зеліско. – Івано-Франківськ, Сімик, 2011. – 184 с.*
16. Кучеренко І. М. *Організаційно – правові форми юридичних осіб приватного права [Текст] : дис. доктора юрид. наук : 12.00.03 / Ірина Миколаївна Кучеренко. – К., 2004. – 468 с.*
17. *Некоммерческое право; (Учебное пособие) [Текст] /Под общей редакцией Н.А. Идрисова, У. Ю. Пак – Бишкек .: Т. ДЭМИ, 2006 – 240 с.*
18. *Шашкова О. В. Комментарий к Федеральному закону от 19 мая 1995 г. Об общественных объединениях [Текст] / О. В. Шашкова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/774272/>*
19. *Чепурнов В. О. Правовий статус благодійних установ та товариств за законодавством України [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. «Цивільне право, цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право» / В. О. Чепурнов. - К., 2004. – 21 с.*
20. *Положенням про членство та членські внески у Всеукраїнській громадській організації «Асоціація суб'єктів первинного фінансового*

моніторингу» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finmonitoring.com.ua/content/view/54/42/lang.ua/>

Парута Ю. І. Правовий режим членських внесків у громадських об'єднаннях зі статусом юридичної особи

Наукова стаття присвячена дослідженню основних положень щодо правового режиму членських внесків членів громадських об'єднань зі статусом юридичної особи. У роботі розкриваються питання щодо можливості сплати членських внесків, їх оподаткування, того, що може виступати предметом членських внесків, видів членських внесків. На підставі аналізу внутрішніх актів діяльності громадських об'єднань та судової практики досліджуються основні характерні риси членських внесків, а також правові наслідки несплати членських внесків.

Ключові слова: вступні, членські, цільові та додаткові внески, громадське об'єднання з статусом юридичної особи, сплата членських внесків, цивільно – правове зобов'язання.

Парута Ю. И. Правовой режим членских взносов в общественных объединениях со статусом юридического лица

Научная статья посвящена исследованию основных положений относительно правового режима членских взносов членов общественных объединений со статусом юридического лица. В работе раскрываются вопросы о возможности уплаты членских взносов, их налогообложения, того, что может выступать предметом членских взносов, видов членских взносов. На основании анализа внутренних актов деятельности общественных объединений и судебной практики исследуются основные характерные черты членских взносов, а также правовые последствия неуплаты членских взносов.

Ключевые слова: вступительные, членские, целевые и дополнительные взносы, общественное объединение со статусом юридического лица, уплата членских взносов, гражданско - правовое обязательство.

Paruta Y. I. Legal Regime of Membership Payment in Public Associations with the Status of Legal Person

The scientific article is devoted to investigation of the basic provisions of legal regime of membership payment of public associations with the status of legal person. The article explores the issues of possibility of payment of membership payment, tax, what may be the subject of membership payment, species of membership payment. Based on the analysis of internal regulations of the activity of public associations, judicial practice it is investigated the main characteristic features of the membership payment, as well as the legal consequences of non-payment of membership payment.

Keywords: introductory, member, target and additional payments, public organization with the the status of legal person, paying of membership payment, civil obligation.